

Marcus Aurelius'un "Düşünceler" Adlı Eserinin Etik Açısından İncelenmesi

An Ethical Analysis of Marcus Aurelius's "Thoughts"

Nuray YAŞAR SOYDAN^a

Özet

Filozof-İmparator olan Marcus Aurelius MS 121-180 yılları arasında yaşamıştır. Aurelius Düşünceler adlı eserinde stoa felsefesinin öğretileriyle "ideal bir insan formu" oluşturma çabası içinde zihin, beden ve ruhun birbirine bağlılığını irdeleyerek kendine seslenmektedir. Bu eser, insanın "karakter" ve "erdem" uzanımını temel alarak onun ne tür bir insan olması gerektiğini inşa eden bir yaklaşım sergilemektedir. Bu çalışma, Aurelius'un güçlü bir dille yazdığı Düşünceler adlı eserinin etik önemini keşfetmeyi ve insanın "sağlam karakterli bir kişi" olabilmesi için felsefenin yol göstericiliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Marcus Aurelius; düşünceler; etik; erdem

Abstract

Philosopher-Emperor Marcus Aurelius lived between 121-180 AD. In his work titled Thoughts, Aurelius addresses himself by examining the interconnectedness of mind, body and soul to create an "ideal human form" with the teachings of stoic philosophy. This work demonstrates an approach that builds what kind of person should be, based on his "character" and "virtue" extensions. This study aims to discover the ethical importance of Aurelius's strongly written work Thoughts and to reveal the guidance of philosophy for a person to become a "person of strong character."

Keywords: Marcus Aurelius; thoughts; ethics; virtue

^aDoktor, Fevzi Çakmak Aile Sağlığı Merkezi, Kocasinan, Kayseri, Türkiye. ✉ nuray51yasar@gmail.com ORCID: 0000-0001-7526-587X

Gönderim Tarihi: 5 Şubat 2024 • Kabul Tarihi: 21 Mart 2024

İçinde bulunduğumuz zamanın getirdiği zorluklara ek olarak bir de günlük hayatın yarattığı hırs, korku, üzüntü, acı ve tutku gibi duygulara maruz kalan insanın, bazen yaşamı anlamlı kılan doğru eylemlerde bulunduğu söylenemez. Tam da bu noktada Aurelius'un da üzerinde durduğu gibi, insanın "sağlam karakterli bir birey" olabilmesinde ve onu ahlaksal üstünlüğe ulaştırarak, ruhsal ve zihinsel dinginliğe eriştirecek ve onu mutlu kılacak "biricik avuntunun" felsefe olduğunu göstermek amacıyla bu kitap incelenmeye değer görülmüştür. Ayrıca yaklaşık 2000 yıl önce yaşamış bir filozof-imparatorun, kişinin "sağlam karakterli bir insan" olabilmesi için Stoa felsefesinin öğretilerinden yola çıkarak yaptığı uyarı, öneri ve çağrılarını göstermesi açısından da önemli olduğu düşünülmektedir.

Marcus Aurelius (MS 121-180) Roma'da doğmuştur. Aurelius hakkında yazılmış iki özgün çalışma bulunmaktadır. Bunlardan biri Plutarkhos'un¹ (MS 46-120) yazdığı Antonius adlı biyografik çalışma, diğeri ise Cicero'nun² (MÖ 106-43) Philippicae adlı söylevidir (1). Plutarkhos, Antonius adlı çalışmasında büyük bir komutan olan Marcus Aurelius'un askerleri tarafından çok sevilmesini soylu oluşuna, konuşma yeteneğine, samimi davranışlarına, cömertliğine, eğlence ve sohbetlerindeki hoşgörülü tutumuna, askerlerinin sıkıntılarında acılarını paylaşmasına ve onların bütün gereksinimlerini karşılmasına bağlamaktadır (1). Platon'un "Hükümdarlar filozof, filozoflar hükümdar olsaydı, kentlerin yüzü ışırdı" sözü Marcus Aurelius ile bütünleşmiş bir düşüncedir. Aurelius, 19 yıllık imparatorluğu döneminde Ön Asya³, Suriye, Mısır, Yunanistan ve Avusturya gibi bölgelerde savaşmış ve 12 kitaptan oluşan Düşünceler'in büyük bir bölümünü buralarda yazmıştır. Henig'in (4) bildirdiğine göre, Antik Çağ'da yazılan en büyük felsefe eserlerinden biri olarak kabul edilen bu çalışmada Aurelius, MÖ 300'de Atina'da Kıbrıslı Zenon tarafından kurulan stoa felsefesinin öğretileriyle ahlaki önceleyerek içtenlikle kendine seslenmektedir (5).

Aurelius'un ruh-beden-zihin üçgeninde kendine dair bir "içebakışı" ortaya koyarak sıklıkla üzerinde durduğu temalar arasında evren, bilinç ve devinim gibi iki belirleyici özelliği olan yönetici ilke ya da ussal istem, ölüm, zaman, Tanrı ve kader inancı, us ve usa uygun yaşamak gibi metafizik kavramlar ile toplumsal yarar, adil olma, doğruluk, ölçülülük, hazza yenik düşmemek, özgürlük, güzellik, merhamet, yalan söylememek, kendi türünden olanlara nazik davranmak, ayrımcılık yapmama, az şeye gereksinim duyma ve cömertlik gibi insana yakışır davranışlar üzerine çeşitli uyarı, öneri ve çağrılar bulunduğu görülmektedir (5).

Düşünceler etik açıdan değerlendirildiğinde insanın "karakter" ve "erdem" üzerinden ne tür bir insan olması gerektiğini göstermesi açısından Sokrates, Platon ve Aristoteles'in savunduğu erdem etiğinin öğretileriyle uyumlu görünmektedir. Erdemin bir bilgi olduğunu ve öğretilere ulaşılabilmesini ileri süren Sokrates, doğru bilginin "doğru eylem veya davranışın gerçekleştirilmesinin tek yolu olduğu için, iyi olduğunu ileri sürmüştür (6). Her varlığın bir ereği olduğuna inanan Platon, doğayı da en yüksek idea olarak "İyi" ideası altında tüm varlıkların işlevsel olarak bir uyum içerisinde olduğu görüşüne sahiptir. Erdemi de varlığın bir işlevi yerine getirme kapasitesi, becerisi ve yeterliliği olarak değerlendirmektedir (7). Aristoteles ise Nikomakhos'a Etik adlı eserinin birinci kitabında erdemi, işlev argümanını kullanarak varlığın yerine getirmek durumunda olduğu bir işlevinin olduğuna vurgu yaparak açıklama yapmaktadır. Buna göre "insanın işinin belli bir yaşam olduğunu, bu yaşamın da ruhun akla uygun etkinliği ve böyle eylemler olduğunu; erdemli insana yakışanın bunları iyi ve güzel bir biçimde yapması olduğunu; her şeyin ise kendine özgü erdeme göre iyi yapılırsa iyi gerçekleştirilmiş olduğunu" dile getirmektedir (8,9). Diğer taraftan Kant'ın ödev etiği çerçevesinde değerlendirildiğinde ise insanın akıl sahibi bir varlık olması ve Kant'ın vurguladığı kişisel ahlakı öne alan düşünceleriyle de uyumlu görünmektedir. Ancak Aurelius'un "Evrenin zihni toplumsaldır. Bundan dolayı, aşağı varlıkları üstün varlıkların yararı için yaratmıştır, üstün varlıkları da birbirlerine uyarlamıştır" yaklaşımı Kant etiği bakış açısına uygun bir düşünce değildir. Çünkü "İnsan ve genel olarak her akıl sahibi varlık, şu

¹ *Paralel Yaşamlar* ve *Ethika* olarak bilinen iki önemli eseri vardır. Antik Çağ'ın en önemli deneme yazarıdır (1,2).

² Atlı sınıfına mensup bir yazar ve devlet adamıdır. Hitabet üzerine denemeler yazmış olup, felsefe, şiir ve mektuplar başlıkları altında toplanabilen çalışmaları da bulunmaktadır (2).

³ Ön Asya, kuzeyde Türkiye'nin doğusundan Hazar Denizi'ne, güneye doğru günümüz İran ve Irak, güneybatıda Suriye, İsrail, Ürdün ve Lübnan'ı içeren bölge (3).

veya bu isteme için rastgele kullanılacak sırf bir araç olarak değil, kendisi amaç olarak vardır; ve gerek kendine gerekse başka akıl sahibi varlıklara yönelen bütün eylemlerinde hep aynı zamanda amaç olarak görülmelidir.” (10). Yine deontolojik etik yaklaşımı içinde yer alan dini etiğin, Tanrı iradesinin bulunduğu bir ahlak yasasının varlığı da Marcus Aurelius’un düşünceleriyle örtüşmektedir (8).

Sonuç olarak erdemli yaşamayı “yegâne iyi” olarak temellendirmenin etikte önemli olduğunu göstermesi bakımından Düşünceler önemli bir eserdir. İnsanın düşünce ve eylem bakımından “ideal bir insan” olabilmesi için kendini geliştirme çabası içinde olması ve hayata değer katmasında felsefinin benimsediği öğretilere ve bu öğretilerin hayata dâhil edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Felsefi öğretilerin hayata dâhil edilmesi de insanın bu ve buna benzer eserleri okuyup üzerinde düşünerek etik düşünme ve eyleme farkındalığına katkı sağlamasıyla mümkün olabilir.

KAYNAKLAR

1. Plutarkhos. Marcus Antonius (Önsöz). Yunancadan çev. Mehmet Özak Türk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992: 48.
2. Tekin O. Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş. İstanbul: İletişim Yayınları, 2008: 28, 177, 257-258.
3. Freeman C. Mısır, Yunan ve Roma. Antik Akdeniz Uygarlıkları. Çev. Suat Kemal Angı. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2003: 73.
4. Henig M. The Roman Period. In: Background to Archaeology: Britain in its European Setting. Cambridge: Cambridge University Press Archive, 1973: 56-80, 58.
5. Aurelius M. Düşünceler. Çev. Şadan Karadeniz. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004: 8.
6. Arslan A. İlkçağ Felsefe Tarihi. Sofistlerden Platon’a. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006: 129.
7. Özlem D. Etik-Ahlak Felsefesi. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2004: 48.
8. Cevizci A. Etik-Ahlak Felsefesi. İstanbul: Say Yayınları, 2014: 91, 168, 169.
9. Aristoteles. Nikomakhos’a Etik. Yunancadan çev. Saffet Babür. Ankara: Bilgesu Yayıncılık, 2012: 18.
10. Kant I. Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi. Almandan çev. İoanna Kuçuradi. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu (Çeviri Dizisi-4), 2013: 45.